

เลขที่คำสั่งงานคณะกรรมการเป็นผู้บริหารสูงสุด (แนวทางการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ , 2542 : 36 – 40)

2. เขตพื้นที่การศึกษา

ในเขตพื้นที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่พร้อมที่จะจัดการศึกษา หรือยังจัดได้ไม่เพียงพอ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ฯ มีอำนาจประกาศกำหนดเขตพื้นที่การศึกษา โดยการเสนอแนะของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา โดยมีคณะกรรมการและสำนักการศึกษาเขตพื้นที่ร่วมกับสถานศึกษาในพื้นที่ที่รับผิดชอบในการบริหารและการจัดการศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวง ฯ

ให้กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของรัฐโดยตรง ทั้งทางด้านวิชาการ งบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป

3. คณะกรรมการสถานศึกษา

ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาค่ากว่าปริญญา ทำหน้าที่กำกับสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา โดยไม่ใช้บังคับกับสถานศึกษาปฐมวัยและศูนย์การเรียน

4. ให้สถานศึกษาอุดมศึกษามีฐานะเป็นนิติบุคคล

ซึ่งอาจเป็นส่วนราชการหรือหน่วยงานในกำกับของรัฐภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษาแต่ละแห่ง

ส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับ แต่ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมและจะต้องสอดคล้องกับนโยบาย และได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งการเสนอและการจัดสรรงบประมาณของกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

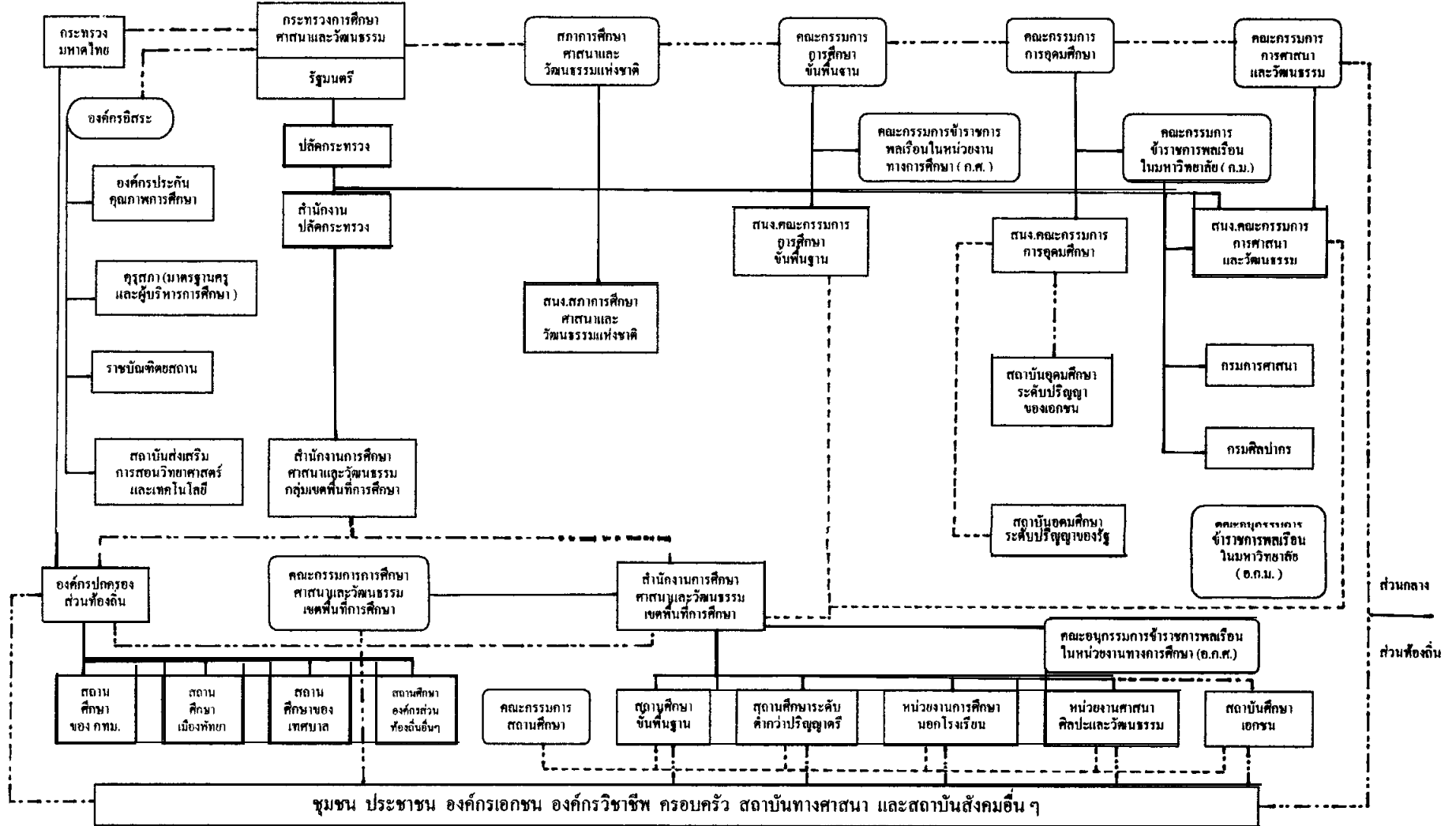
ส่วนที่ 3 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชน

1. สถานศึกษาเอกชนเป็นนิติบุคคล โดยมีความเป็นอิสระในการบริหารและการจัดการศึกษา และจัดการศึกษาได้ทุกระดับทุกประเภทตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีการกำกับ ติดตาม การประเมินคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ

2. รัฐต้องกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเอกชนในด้านการศึกษาระดับชาติ และในระดับเขตพื้นที่การศึกษา โดยรับฟังความคิดเห็นของภาคเอกชน และประชาชนประกอบการพิจารณา

3. รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษี และสิทธิประโยชน์อื่นที่เป็นประโยชน์ในการศึกษา

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารการศึกษาของกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

————— สายการบังคับบัญชา
 - - - - - กิ่งกำกับและส่งเสริมประสานงาน
 ······· ส่งเสริม ประสาน

หมายเหตุ : จัดทำโดยคณะกรรมการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ (ยังไม่มีข้อมูล)

การศึกษา มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในแต่ละยุค แต่ละสมัย เมื่อสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป จนระบบการศึกษาไม่อาจสร้างคุณภาพของประชากรให้สอดคล้องได้ และบางครั้งการศึกษาก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา จึงมีความจำเป็นที่ระบบการศึกษาจะต้องได้รับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จากสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยได้รับแรงผลักดันทั้งจากภายในประเทศและภายนอกประเทศ แนวความคิดและวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามาตลอด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีประสบการณ์จากต่างประเทศ พระองค์ได้ทรงปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงประเทศไทยในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2441 เป็นต้นมา

การศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่ปลายแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 ได้มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การขยายโอกาสทางการศึกษาให้เด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษามากขึ้น และการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2533 มุ่งเน้นให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในขณะนั้นจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมแบบอุตสาหกรรม

เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ยุคเทคโนโลยีและข่าวสารข้อมูล สังคมไทยจะต้องเปลี่ยนตัวเอง และจะต้องก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับความต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (2540 – 2544) ที่ได้เน้นการพัฒนาคน ระบบการศึกษาที่เคยมีประสิทธิภาพในช่วงที่ผ่านมาที่มีปัญหาไม่เหมาะสม และไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ระบบการศึกษาไม่ตอบสนองต่อการพัฒนาคนให้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนให้เก่ง ดี มีคุณธรรมได้

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 81 กำหนดให้รัฐจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ในช่วงระยะเวลา 2 ปีต่อมา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน (Education for All)
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for Education)
3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

และได้กำหนดว่าการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังต่อไปนี้

1. มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
2. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และการจัดระบบประกันคุณภาพทางการศึกษา
4. มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู และพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง

5. ระดมแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
6. การมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันสังคม สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และประชาชน

จะเห็นว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอน ผู้บริหารการศึกษา บุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนและสถานศึกษาทั้งหลาย จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบดำเนินงาน ทั้งการบริหารจัดการ และการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การปรับเปลี่ยนนั้นต้องค่อยเป็นค่อยไปตามนัยแห่งบทเฉพาะกาล และการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ถือได้ว่า เป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ถ้าหากว่าได้รับความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะครูอาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนคนไทยทุกคน พวกเรามีความเชื่อมั่นว่าการศึกษาของไทยจะมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน

แนวโน้มทางการเมืองของไทย

การเมืองไทยกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง

การเมืองเป็นกระบวนการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

1. ผู้ใช้อำนาจ
2. การได้มาซึ่งอำนาจ
3. การใช้อำนาจ

ลักษณะของการเมืองไทยแต่ละยุคสมัยจะแตกต่างกัน ตามความแตกต่างขององค์ประกอบสามประการนี้

การเมืองไทยในอนาคตส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและแนวโน้มของสังคมไทย อาจสรุปได้ดังนี้

1. สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมข่าวสาร
2. สังคมไทยกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก
3. สังคมไทยยังเป็นสังคมประชาธิปไตย
4. สังคมไทยกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม

การเมืองไทยในอนาคตเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับอำนาจแล้วจะมีลักษณะดังนี้

1. ผู้ใช้อำนาจในสังคมไทยจะมีความหลากหลายมากขึ้น
2. การแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจจะเป็นไปอย่างรุนแรง
3. การใช้อำนาจในระบอบประชาธิปไตยจะมีลักษณะขาดความต่อเนื่อง ช้า ประณีประนอม และมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

1. ผู้ใช้อำนาจ

ในแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีบุคคลบางคนหรือบางกลุ่มเป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจเพื่อส่วนรวม ผู้ใช้อำนาจนี้อาจมีตำแหน่งทางการ เช่น คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี หรือผู้มีตำแหน่งอยู่ในระดับของการวินิจฉัยสังคม หรืออาจไม่มีหน้าที่ในการตัดสินใจโดยตรง แต่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีอำนาจทางการก็ได้ เช่น คณะที่ปรึกษา กลุ่มบุคคล บุคคล ผู้นำมวลชน เป็นต้น

2. การได้มาซึ่งอำนาจ

วิธีการได้อำนาจในแต่ละสังคมและในแต่ละระบอบการปกครองย่อมแตกต่างกัน ในอดีตการได้อำนาจอาจจะเกิดจากการยึดอำนาจ และการสืบทอดอำนาจในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อำนาจเป็นของประชาชน แต่ได้มอบอำนาจให้บุคคลและกลุ่มบุคคลเพื่อตัดสินใจและดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ แทน อย่างไรก็ตาม ในสภาพสังคมที่ซับซ้อนมีรูปแบบการได้อำนาจหลากหลาย เช่น การใช้อิทธิพล การใช้อำมิสสินจ้าง การชี้นำชักชวนและบ่อยครั้งการใช้กำลังหรือความรุนแรงต่าง ๆ ก็ปรากฏให้พบเห็นเช่นกัน

3. การใช้อำนาจ

การใช้อำนาจอาจเป็นไปในรูปของการบริหารราชการปกติกการออกกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ หรือการใช้ความรุนแรง ทั้งนี้โดยอาจอาศัยฐานอำนาจหน้าที่ อาศัยมวลชน หรืออาศัยกำลังอาวุธ

สภาพสังคมมีผลกระทบต่อการเมืองในขณะที่การเมืองย่อมส่งผลต่อสังคม ดังนั้นการวิเคราะห์การเมืองในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สภาพสังคมในแต่ละยุคด้วย ซึ่งสภาพสังคมจะมีผลต่อผู้ใช้อำนาจการได้มาซึ่งอำนาจและการใช้อำนาจ

เพื่อให้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์สภาพสังคมและการเมืองของไทย จะขอแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ยุค ดังนี้

1. การเมืองไทยและสังคมไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน
2. การเมืองไทยและสังคมไทยยุคเริ่มต้นประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475 – 2516)
3. การเมืองไทยและสังคมไทยยุคปัจจุบัน

การเมืองไทยและสังคมไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน

1. สภาพสังคม สภาพสังคมไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินมีสภาพพอสรุปได้ดังนี้

1.1 เป็นสังคมกระจุกกระจายตามแหล่งเกษตรกรรมต่าง ๆ ชุมชนแต่ละแห่งมีความผูกพันใกล้ชิดภายในกลุ่มของตนเนื่องจากการคมนาคมยังไม่สะดวก

1.2 เป็นสังคมที่พึ่งตนเอง ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตจากผืนแผ่นดิน โดยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ถ้ำสัตว์ มีการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกน้อยมาก

1.3 สถานภาพทางสังคมกำหนดตามธรรมเนียมทางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าความสามารถส่วนตัว เช่น อายุ เพศ ตำแหน่ง กำเนิด ฐานะันคร เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลถูกกำหนดโดยความอาวุโสและสถานภาพทางสังคมดังกล่าว

1.4 ประชาชนมีระดับการศึกษาต่ำ

2. สภาพการเมืองการปกครอง

ในสภาพสังคมดังกล่าวการเมืองจึงมีลักษณะเฉพาะตัวดังนี้

2.1 ผู้ใช้อำนาจ เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลในเมืองหลวงหรือบรรดาหัวเมืองต่างๆ ได้แก่ กษัตริย์และข้าราชการ

2.2 การได้มาซึ่งอำนาจ การได้มาซึ่งอำนาจมี 3 วิธี

1. การได้มาโดยประเพณี
2. การยึดอำนาจ
3. การได้รับมอบอำนาจโดยผู้มีอำนาจสูงกว่า

2.3 การใช้อำนาจ ถึงแม้จะมีกฎหมาย เช่น จารีตนครบาล กฎมณเฑียรบาล และหลักปฏิบัติของผู้ปกครอง เช่น หลักทศพิธราชธรรม แต่ในทางปฏิบัติขึ้นอยู่กับผู้ใช้อำนาจ

การเมืองไทยยุคเริ่มต้นประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475 – 2516)

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พ.ศ. 2475 มีสาเหตุสำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นสังคมเปิดมากขึ้น การได้รับอารยธรรมตะวันตกการคิดต่อค้าขาย การศึกษาเล่าเรียนพัฒนาการเหล่านี้เป็นมูลเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2475

1. สภาพสังคม

1.1 ในช่วงแรกสังคมไทยยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนยังคงมีฐานะยากจนรวมตัวเป็นชุมชนกระจัดกระจาย

1.2 ต่อมาสังคมได้รับผลกระทบจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจภายในประเทศ สังคมไทยได้เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมกึ่งอุตสาหกรรม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ด้านการคมนาคม สาธารณูปโภค สาธารณูปการซึ่งแผ่เข้าถึงหมู่บ้านต่าง ๆ โดยทั่วถึงทำให้เกิดการเชื่อมโยงชุมชนชนบทเข้ากับชุมชนเมืองลดการพึ่งตนเองของประชาชน และทำให้ประชาชนส่วน

ใหญ่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐมากขึ้น รับวัฒนธรรมตามความคิดที่เป็นสากล ที่เป็นรูปธรรมและพร้อมกับการปลุกเร้าจากผู้นำความคิดมากขึ้น

1.3 สังคมไทย เกิดการตื่นตัวด้านการศึกษาและความคิดเชิงนามธรรม การศึกษาขยายตัวกว้างขวางขึ้นในช่วงหลัง การเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน การศึกษาก่อให้เกิดความต้องการใหม่ ความคาดหวังใหม่ ความคาดหวังใหม่ และการมีโอกาสนใหม่ นอกจากนี้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชน ทำให้ประชาชนได้รับรู้รับทราบข้อเท็จจริง และความเห็นกว้างขวางขึ้น ถึงแม้รัฐบาลจะพยายามควบคุมสื่อมวลชนไว้ก็ตาม ขณะเดียวกันความสนใจแนวคิดเชิงนามธรรม โดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพที่ประชาชนจะพึงมีพึงได้ในสังคมประชาธิปไตย ได้เป็นข้ออภิปรายถกเถียงทั่วไป

1.4 สังคมไทยเริ่มพัฒนาพื้นฐานทางธุรกิจเอกชน จากการที่ประเทศไทยถูกดึงเข้าสู่ระเบียบโลก สังคมไทยได้พัฒนาจากระบบเศรษฐกิจเดิม ซึ่งมีผู้ลงทุนรายใหญ่จำนวนน้อย มีผู้ประกอบการธุรกิจกระจัดกระจาย ทำโดยคนเชื้อสายจีน หรือคนต่างชาติอื่น กลายมาเป็นธุรกิจที่มุ่งผลิตและบริการเชิงอุตสาหกรรม ในช่วงระยะเวลาเริ่มต้นนี้ผู้ประกอบการธุรกิจไม่สนใจเข้าร่วมการเมืองโดยตรง ทั้งนี้อาจสนับสนุนทางอ้อม ต่อมาได้ให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมการเมืองโดยตรง

สภาพสังคมที่กล่าวมานี้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงต่อมาที่มีลักษณะความขัดแย้งและความรุนแรงกว่าที่เคยเป็น

2. สภาพการเมืองการปกครอง

ช่วง พ.ศ. 2475 - 2516 อาจถือได้ว่าเป็นช่วงการทดสอบประชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะการเมืองแตกต่างไปจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์หลายประการ

ผู้ใช้อำนาจ

โดยหลักการอำนาจได้เปลี่ยน คือ จากผู้ปกครองในระบอบกษัตริย์มาสู่ประชาชน ประชาชนมีอำนาจในการกำหนดตัวผู้ปกครอง แต่เนื่องจากประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ผู้ใช้อำนาจในสังคมไทยได้สลับเปลี่ยนไปมาระหว่างตัวแทน ซึ่งประชาชนเลือกโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวตามวัฒนธรรมชุมชนเดิม หรือโดยชักชวนด้วยวิธีต่าง ๆ กับผู้นำกองทัพการเลือกตั้ง การยึดอำนาจ และการสร้างกติกาใหม่ จึงเป็นวงจรปกติซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มิได้ตระหนักถึงความแตกต่างใด ๆ จากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มากนัก

วงจรการเมืองรูปแบบดังกล่าวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง อันมีผลมาจากอิทธิพลภายนอกประเทศที่โลกแบ่งออกเป็นค่ายเสรีประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์ การสนับสนุนจากภายนอกประเทศทำให้เกิดกลุ่มบุคคลที่นิยมการปกครองแบบสังคมนิยม จับอาวุธต่อสู้กับรัฐบาลและแพร่ความคิดออก

สู่ประชาชนในสังคมเกษตรกรรมอย่างกว้างขวาง ประกอบกับการศึกษาที่แพร่ขยาย การรับข่าวสารจากภายนอกประเทศ และการพัฒนาของสื่อมวลชนเปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ มีบทบาทเป็นผู้ชี้นำทางความคิดมากขึ้น เช่น นักวิชาการ ครู นักศึกษา นักเรียน และนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งเริ่มแพร่ความคิดทางการเมือง และสังคมในวงกว้างมากขึ้น ถึงแม้ผู้ใช้อำนาจทางการเมืองจะพยายามกีดกันขัดขวางก็ตาม

การได้มาซึ่งอำนาจ

การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองในยุคนี้ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่บ่อยครั้งที่การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองเกิดจากการยึดอำนาจโดยการรัฐประหาร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกองทัพปราศจากผู้ค้ำอำนาจที่แท้จริงในยุคประชาธิปไตยก็ได้

การได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีเลือกตั้งนั้นประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ แต่จากการที่ประชาชนขาดความสนใจในการเข้าร่วมทางการเมือง และมีได้ตระหนักถึงความสำคัญของการตัดสินใจของคนที่มีต่อสังคมโดยรวม จึงมักมีการกล่าวอ้างเสมอว่า ประชาชนเลือกผู้แทนของตนโดยได้รับอิทธิพลจากผู้นำชุมชน และโดยอามิสสินจ้าง

การใช้อำนาจ

ในช่วงแรกการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยทั่วไปการตัดสินใจเรื่องปกติประจำวันขึ้นอยู่กับระบบราชการซึ่งเป็นกลไกหลักในการปกครอง แต่ในเรื่องระดับชาติแล้วการตัดสินใจยังขึ้นอยู่กับดุลยพินิจส่วนตัวของผู้ใช้อำนาจและผู้ใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการปกครองโดยรัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจสำหรับประชาชน มีบทบาทในการร่วมใช้อำนาจน้อยมาก

การเมืองไทยและสังคมไทยช่วงก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

สังคมไทยในช่วง 60 ปีแรก ของประชาธิปไตยได้สร้างชนชั้นกลางและชนชั้นปัญญาชนเปิดโอกาสในการประกอบอาชีพอย่างกว้างขวาง จนเกิดกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ซึ่งตระหนักถึงการใช้พลังกลุ่มเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์แก่ตนเองและกลุ่มในระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้การคลี่คลายของสงครามเย็น การล่มสลายของสหภาพโซเวียต ประกอบกับการขยายตัวของธุรกิจ ทำให้เกิดช่องว่างของโอกาสการหารายได้ในภาคการเมืองและภาคธุรกิจ และทำให้อำนาจเศรษฐกิจเป็นพลังสนับสนุนอำนาจการเมืองอย่างสำคัญ

สภาพทางสังคม

ในช่วงนี้ประเทศไทยเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมซึ่งมีอุตสาหกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจนำ เมืองได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ธุรกิจและบริการภาคเมืองกลายเป็นสิ่งจูงใจผู้คนมากกว่าเกษตรกรรมในชนบท ผู้คนจำนวนมากขึ้น เสาะแสวงโอกาสจากสังคมเมือง มีการถ่ายเทแรงงานจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ช่องว่างระหว่างรายได้ในภาคเกษตรกับภาคอื่น ๆ ขยายตัวกว้างขึ้นทุกที

ในขณะที่สังคมเมืองที่เน้นอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ความผูกพันระหว่างสมาชิกของชุมชนที่เคยเป็นธรรมเนียมพื้นฐานของสังคมชนบทแต่ดั้งเดิมก็เปลี่ยนไปเช่นกัน สังคมไทยรับวัฒนธรรมอุตสาหกรรมที่เป็นวัตถุนิยม ลดการพึ่งพาระหว่างสมาชิกในชุมชนมาสู่การพึ่งตนเองและวัตถุประสงค์ส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นอำนาจเกียรติยศ ความร่ำรวย หรือตำแหน่งหน้าที่ กลายเป็นเป้าประสงค์หลักของคนส่วนใหญ่ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นี้ การดิ้นรนเอาตัวรอด การแก่งแย่งแข่งขันและการแสวงหาอำนาจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล จึงมีลักษณะรุนแรง เพราะผลที่ได้เสียที่ได้รับนั้นสูงขึ้นไปกว่าที่เคยเป็นมาหลายเท่าตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจของรัฐบาลส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบุคคลและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ อย่างมาก

สภาพทางการเมืองการปกครอง

ในสภาพของสังคมดังกล่าว การเมืองการปกครองจึงมีลักษณะดังนี้

ผู้ใช้อำนาจ

ผู้ใช้อำนาจเพิ่มประเภทมากขึ้น นอกจากนักการเมืองและผู้นำกองทัพแล้ว ยังมีกลุ่มผู้นำปัญญาชน และกลุ่มอาชีพ ตลอดจนสื่อมวลชน ผู้ใช้อำนาจกลุ่มใหม่มิได้มีอำนาจอย่างเป็นทางการ แต่อาศัยโอกาสจากการใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย และการพัฒนาสื่อมวลชน แสดงบทบาทชี้นำทางการเมืองอย่างกว้างขวาง รวมทั้งอาศัยพลังมวลชนสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลต้องรับฟังไม่มากนักน้อย

การได้มาซึ่งอำนาจ

สังคมประชาธิปไตยซึ่งซับซ้อนได้ก่อสภาพความขัดแย้งที่รุนแรงจากสภาพการใช้อำนาจที่มิใช่มาจากกระบวนการเลือกตั้งหรือการยึดอำนาจโดยกำลังทหารเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป สังคมอุตสาหกรรมของไทยเปิดโอกาสการใช้อำนาจ โดยรูปแบบอื่นที่ไม่สอดคล้องกับกรอบกำหนดของกฎหมาย

และธรรมเนียม ประเพณีประเพณีนิยมเกี่ยวกับการเผชิญหน้าอย่างที่เคย มาเป็นการประท้วงการเดินขบวน การนัดหยุดงาน การปิดถนน ตลอดจนการใช้กำลังรุนแรงบีบบังคับต่าง ๆ

การใช้อำนาจ

การใช้อำนาจโดยอาศัยประเด็นการเมืองซึ่งนำมาวาทชนเพื่อสนับสนุนกลุ่มคนหรือแนวคิดกลายเป็นรูปแบบใหม่ที่อาศัยประโยชน์ จากการที่ประชาชนมีจิตสำนึกทางการเมืองสูงขึ้น จากการมีการศึกษาสูงขึ้น รวมทั้งจากการรับรู้ข้อมูลจากสื่อมวลชนกว้างขวางขึ้น ถึงแม้ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าร่วมใช้อำนาจการเมืองอย่างจริงจังแต่คนชั้นกลางจำนวนมากมีความพร้อมเข้าใช้อำนาจมากกว่าเดิม

สถานการณ์ของการเมืองในช่วงนี้มีลักษณะขัดแย้งและทวีความรุนแรงทุกขณะ ในขณะที่เดียวกันสังคมได้แปรสภาพอย่างรวดเร็วและรุนแรงเช่นกัน ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมข่าวสาร พัฒนาการของเทคโนโลยีสื่อสารประกอบกับการขยายตัวของเครือข่ายโทรคมนาคม จะทำให้สังคมไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลของข้อมูลข่าวสาร ผู้ใดสามารถควบคุมเครือข่ายข่าวสารได้ ย่อมได้เปรียบในการชักนำความคิดแก่ประชาชน

2. สังคมไทยกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก ในสังคมยุคใหม่นี้ อิทธิพลจากภายนอกประเทศทั้งในแง่ของวัฒนธรรมเทคโนโลยี โลภทรศน์ การประกอบธุรกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และประชาธิปไตย ล้วนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างเลี่ยงไม่ได้ การแทรกแซงบีบบังคับจากประเทศมหาอำนาจและประชาคมโลก จะมีผลทำให้การใช้กำลังยึดอำนาจเป็นไปได้ยากในขณะที่เดียวกันผู้ที่สามารถเผชิญสถานการณ์ระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมมีบทบาทสูงขึ้นทางการเมืองแนวโน้มนักธุรกิจจะเข้าร่วมแสดงบทบาททางการเมืองโดยตรงมากขึ้น

3. สังคมไทยยังคงเป็นสังคมประชาธิปไตย แต่เดิมนี่การเมืองไทยยึดค่านิยมประชาธิปไตยในแง่ของรูปแบบและกระบวนการมากกว่าในเชิงจิตวิญญาณ อันเนื่องมาจากการขาดการปลูกฝังพื้นฐานของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จึงทำให้เกิดความเข้าใจประชาธิปไตยเพียงบางแง่มุม เช่น ถือว่าการเลือกตั้งเป็นสาระหลักของประชาธิปไตย เป็นต้น อันทำให้ประชาธิปไตยกลายเป็นเครื่องมือนำสู่ผลประโยชน์เฉพาะมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวมการเมืองไทยในอนาคตจะต้องมีลักษณะประนีประนอมผลประโยชน์ของกลุ่มมากกว่าจะเป็นเครื่องมือที่มีเป้าหมายหลักคือ ประโยชน์สุขของประชาชนและสังคมโดยรวม

4. สังคมไทยยังคงเป็นสังคมอุตสาหกรรม คนจำนวนมากยังคงกระจุกอยู่ตามแหล่งอุตสาหกรรมต่าง ๆ อันจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ในขณะเดียวกันยังคงดำรงไว้ซึ่งศักยภาพของการรวมพลัง เพื่อต่อกรกับรัฐบาล และก่อให้เกิดความขัดแย้งอีกด้วย

การที่ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของไทย ต้องได้รับผลกระทบอย่างแน่นอน นักการเมืองและประชาชนหันมาให้ความสนใจด้านเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ของประชาชนมากยิ่งขึ้น ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทางด้านการเมืองให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศชาติอยู่รอดต่อไปได้ ให้มีความสำคัญกับงานด้านการศึกษามากยิ่งขึ้น รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามากยิ่งขึ้น เช่น เรื่องคุณสมบัติของนักการเมือง แนวนโยบายการจัดการศึกษาที่ชัดเจน เป็นต้น การเมืองการปกครองของไทยในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไป จะมีการปรับเปลี่ยนและถ่ายเทอำนาจทางการเมืองให้มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองมากขึ้น ในขณะเดียวกันกับกติกาสหประชาชาติไทย จะได้รับการยอมรับมากขึ้น ความชอบธรรมของกติกาสหประชาชาติไทย ระบบรัฐสภาจะได้รับการยอมรับและเห็นความสำคัญมากขึ้นและที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมือง การปกครองท้องถิ่นจะมีบทบาทมากยิ่งขึ้นด้วย

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตามที่ได้กล่าวมาโดยสังเขปนั้น จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินการในทุกเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาของชาติ ผลกระทบเหล่านี้จะมีทั้งทางตรงและทางอ้อม ในขณะเดียวกันระบบการศึกษาจักต้องตอบสนองการเมืองตามแนวโน้มที่ปรากฏด้วย ซึ่งสภาพการจัดการศึกษาของไทย ที่จะสอดคล้องสนองตอบกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้นปรากฏอยู่ในสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นส่วนใหญ่แล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเมือง

การพัฒนาการเมืองต้องพัฒนากิจการหลายด้านไปพร้อมกัน และการศึกษาจะทราบว่าประเทศใดพัฒนาการเมืองไปแล้วมากน้อยเพียงใดนั้น ผู้ศึกษาต้องดูความเจริญก้าวหน้าทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นอันดับแรก และสิ่งที่จะช่วยในการพัฒนาประเทศอาจแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ อันได้แก่ ทรัพยากรทางวัตถุ และทรัพยากรมนุษย์

มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด จึงจัดว่ามีคุณค่ายิ่งกว่าทรัพยากรอื่นใด ทรัพยากรมนุษย์เป็นผลรวมของร่างกาย สติปัญญา พลังทางจิต ความรู้ ความคิด ความสามารถ และคุณธรรม ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นทรัพยากรภายในตัวเอง มีกำลังกาย กำลังใจ และกำลังปัญญา โดยเฉพาะกำลังปัญญานั้นมีอยู่มากมาย สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หมดสิ้น ด้วยเหตุนี้ทรัพยากรมนุษย์จึงมีความสำคัญมากที่สุด ถ้าขาดมนุษย์เสียแล้ว ทรัพยากรอื่นที่มีในโลกก็ไร้ประโยชน์และการที่จะพัฒนาประเทศให้มีความรุ่งเรืองนั้นต้องอาศัยการศึกษาเพื่อพัฒนาคนก่อน แล้วคนจึงช่วยกันพัฒนาสิ่งอื่น ๆ เป็นต้นว่า การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเมือง

การเมืองและการปกครองเป็นเรื่องการใช้อำนาจกฎหมายเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม การศึกษามีส่วนสัมพันธ์กับการเมืองในด้านช่วยปลูกฝังความเชื่อ คุณค่าและทัศนคติที่สอดคล้องกับระบบการปกครองที่ใช้อยู่ในสังคมนั้น ๆ ดังเช่นในระบบการปกครองแบบเผด็จการ การศึกษานั้นการปลูกฝังคุณค่าของการเชื่อฟังและการยอมรับอำนาจ การรู้จักที่ต่ำที่สูง การรู้จักหน้าที่สำหรับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น การศึกษานั้นการรู้จักใช้ความคิดของตนเอง เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของมนุษย์ จุดประสงค์หรือปรัชญาการศึกษา หลักสูตรเนื้อหาที่เรียน กระบวนการเรียนการสอน และการวางตนของครูอาจารย์ ย่อมแตกต่างกันในสังคมที่มีระบบการปกครองแตกต่างกัน

2. การศึกษากับการพัฒนาการเมือง

การศึกษามีส่วนสำคัญยิ่งในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ทำให้บุคคลมีสำนึกบทบาทของรัฐบาล ได้รับข่าวสารทางการเมือง และได้รับรู้ทัศนะทางการเมือง

การศึกษาเป็นการพัฒนาบุคคล การศึกษาย่อมอยู่ในฐานะกลไกสำคัญในการพัฒนาแบบฉบับในสังคมมนุษย์ และการศึกษาต้องเน้นความมั่นคงของชาติเป็นสำคัญ เพราะถ้าไม่มีชาติแล้วบุคคลจะอยู่ได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงต้องมีบทบาทในการส่งเสริมความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคง และความมั่นคงร่วมกันของสังคม เพราะฉะนั้น การพัฒนาระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย จึงควรพยายามกระจายอำนาจการปกครองให้ประชาชนมีสิทธิในการปกครองร่วมกัน

ดังนั้น การศึกษาถ้ามุ่งสร้างประชาธิปไตยแล้วก็ควรเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดกลุ่มผู้นำแบบประชาธิปไตยในสังคม พร้อมกับการสร้างผู้ตามที่เข้าใจเกมการเมืองและกฎเกณฑ์ต่างๆ ของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วย

อีกนัยหนึ่ง ระบบการศึกษาสามารถปลูกฝังค่านิยมของบุคคลที่จะเอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยอันเป็นระบบที่ตั้งอยู่บนรากฐานของกฎหมาย การแข่งขันและเสรีภาพ

ค่านิยมที่สำคัญในประชาธิปไตยนั้นอย่างน้อยมี 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ทศนคติที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์

ค่านิยมประเภทนี้มองโลกในแง่ดี ด้วยเห็นว่าปัญหาทั้งหลายของมนุษย์สามารถแก้ไขด้วยปัญญาของมนุษย์เอง จัดเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการปกครอง

2. ทศนคติที่ถือว่ารัฐบาลเป็นเครื่องมือของสังคม

ค่านิยมนี้ได้วิวัฒนาการมาจากสมัยกรีกโบราณ โดยเชื่อว่ารัฐเกิดขึ้นมาเพื่อรับใช้มนุษย์ มนุษย์สร้างรัฐ เพราะมนุษย์แต่ละคนไม่สามารถประสบความสำเร็จและความปรารถนาและความดีงามได้หากอยู่กันตามลำพัง ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงควรอยู่ภายใต้การดูแลของประชาชนและการเมืองจึงเป็นเรื่องของทุกคน

3. ค่านิยมปัจเจกชนนิยม

ค่านิยมประเภทนี้เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนเป็นสิ่งประเสริฐสุด สิทธิเสรีภาพเป็นสิ่งที่ได้มาพร้อมกันเกิด แต่ละคนจึงมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ควรจะมีอิทธิพลอื่นมาบังคับองค์การทางการเมือง เช่น รัฐ ศาล ตำรวจ มีไว้เพื่อให้บุคคลแต่ละคนมีความปลอดภัยมากที่สุด

4. สิทธิในการปฏิบัติของประชาชน

ค่านิยมประเภทนี้มาจากปัจเจกชนนิยม โดยเชื่อว่ารัฐมีไว้เพื่อเป็นเครื่องมือของสังคม หากบุคคลสูญเสียสิทธิและเสรีภาพ ประชาชนย่อมมีสิทธิรวมตัวกันเพื่อต่อต้านอำนาจนั้น เพื่อให้รัฐและรัฐบาลกลับมาเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง การปฏิวัตินี้มิได้หมายถึงการฉวยโอกาสของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อกุมอำนาจอย่างไม่ชอบธรรม

การพัฒนาการเมืองควรมีจุดประสงค์อย่างน้อย 2 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาการเมืองเพื่อให้มีความมั่นคงทางการเมือง ซึ่งจะเป็นตัวการที่สำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มได้แน่ชัด เพื่ออำนวยความสะดวกในการที่บุคคลอื่น โดยเฉพาะอารยธรรมประเทศที่จะเจริญสัมพันธ์ไมตรีด้วยซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนากิจการด้านอื่นของประเทศ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสิ่งอื่น ๆ หากประเทศขาดความมั่นคงทางการเมืองย่อมจะกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจด้านอื่นอย่างแน่นอน

2. การพัฒนาบ้านเมืองควรมุ่งพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันเป็นความฝันสูงสุดของสังคม เช่น มีการจัดสรรอำนาจอย่างยุติธรรมและให้ความเสมอภาคแก่คนส่วนใหญ่เป็นต้น

ส่วนบทบาทของการศึกษาในการพัฒนาการเมืองนั้น ควรดำเนินการเป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

1. การให้ความรู้ทางการเมืองที่ถูกต้อง

การศึกษาจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจการเมืองแก่เยาวชน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาขึ้นไปจนถึงระดับอุดมศึกษาอย่างถูกต้องและต่อเนื่องให้โอกาสเยาวชนได้ฝึกฝนกิจกรรมทางการเมือง แล้วจะช่วยให้ประเทศชาติได้ทั้งนักการเมืองที่มีคุณภาพและประชาชนที่มีความเข้าใจเพียงพอที่จะตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ของตน ในการที่จะมีส่วนร่วมในด้านการเมืองและยังสามารถจะควบคุมบทบาทหน้าที่ของนักการเมืองได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้การศึกษานอกโรงเรียนและสื่อมวลชนยังเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ในด้านการเมืองที่สำคัญยิ่ง ซึ่งสมควรที่จะได้ให้การศึกษามองการเมืองที่ถูกต้องแก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งผู้ที่เป็นนักการเมืองอย่างจริงจังด้วย

2. การศึกษาเพื่อให้ทุกคนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน

การศึกษาต้องปลูกฝังให้คนตระหนักในเรื่องสิทธิหน้าที่ควบคู่กันไป เพราะฉะนั้นเมื่อประชาชนมีหน้าที่ต้องเสียภาษี ก็ย่อมมีสิทธิที่จะเรียนรู้การใช้จ่ายเงินของรัฐบาลที่เรียกเก็บจากประชาชนด้วยการจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นสิทธิส่วนบุคคล จะช่วยกระตุ้นให้ทุกคนรู้สำนึกในบทบาทของตน เพราะการศึกษาได้สอนบุคคลให้หวงแหนสิทธิของตน แล้วก็ต้องเป็นผู้มิให้ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องเน้นหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อตนเองและสังคมควบคู่ไป การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยนั้นย่อมหมายถึงการที่เราจะต้องยอมรับภาระหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ รู้จักใช้เสรีภาพอย่างมีขอบเขต รู้จักรักษาวินัยของสังคมด้วยตนเอง

3. การศึกษาเพื่อดำเนินการของกลุ่ม

เมื่อการเมืองเป็นสิ่งกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล สิ่งที่ต้องสร้างขึ้นมาให้ได้ก็คือกลุ่ม เพราะกลุ่มต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่มีพลังการปกครองที่มีเหตุผลจำเป็นจะต้องมีการถ่วงดุลกันด้วยกลุ่มพลังต่าง ๆ ทางการเมือง การศึกษาจึงควรสร้างค่านิยมให้เห็นคุณค่าของกลุ่ม ชื่อศักดิ์ศรีของกลุ่ม และอุดมการณ์ของกลุ่ม กลุ่มจะดำเนินการ โดยตัวของมันเองเพื่อต่อรองผลประโยชน์และรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ เพราะในสังคมประชาธิปไตยนั้นจะมีความขัดแย้งซึ่งต้องแก้ไขด้วยกระบวนการของกลุ่มการศึกษา จึงควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในองค์การที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มในสังคม

4. การศึกษาเพื่อทำให้คนมีทัศนคติอย่างวิทยาศาสตร์

ความสับสนวุ่นวายต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบันเกิดขึ้นเพราะความซับซ้อนในข้อมูล ความรู้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้มาใช้เป็นสิ่งให้เชื่อได้ง่ายเป็นเหมือนแบบให้ท่องจำ การศึกษาต้องสอนให้คนรู้จักคิด รู้จักไตร่ตรอง และรู้จักคาดคะเนอย่างมีเหตุผล เพราะถ้าครูสอนให้ใครเชื่ออะไรง่าย ๆ เขาย่อมจะตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของกลุ่มที่เห็นประโยชน์ส่วนตนได้ง่าย

5. การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี

การศึกษาจะต้องเน้นบทบาทในการสร้างคนให้เป็นพลเมืองดี ซึ่งหมายถึงความดีแบบสากลคือพัฒนาคนให้มีคุณสมบัติประจำตัวที่ประกอบด้วยสติปัญญา มีความคิด รู้จักแก้ปัญหา มีความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งยังมีทัศนคติอันพึงปรารถนา สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับหมู่คณะได้ นอกจากนี้ยังต้องมีความสำนึกในการช่วยเหลือพัฒนาสังคมส่วนรวมมากกว่าคิดเอาเพียงประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง

6. การศึกษาเพื่อพัฒนาการเมือง

การศึกษาคควรมีบทบาทในการพัฒนาการเมืองด้วย เช่น การจัดให้มีห้องสมุดสำหรับนักรการเมืองใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง เมื่อนักการเมืองจะเข้าประชุมอภิปรายปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งในสภาจะได้มีแหล่งค้นคว้า เพื่อช่วยให้การอภิปรายและการตัดสินใจของตนมีน้ำหนักเป็นที่เชื่อถือได้ นั่นเป็นผลประโยชน์โดยตรงของนักรการเมือง ส่วนผลประโยชน์โดยอ้อมนั้นเป็นการสร้างศรัทธาและทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนที่ได้เห็นนักรการเมืองมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนอย่างยิ่ง

หน้าที่ที่ ๒ ของรัฐ

หน้าที่ของรัฐมีระบุในรัฐธรรมนูญของทุกประเทศโดยระบุหน้าที่สำคัญ ๆ ที่รัฐมีหน้าที่จัดการโดยอาจแบ่งเป็น 5 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. หน้าที่ทางการเมืองและการปกครอง

ได้แก่ หน้าที่รักษากฎหมายและความเรียบร้อย หน้าที่ในการจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรม หน้าที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจและศรัทธาในระบบประชาธิปไตยและการปกครองส่วนท้องถิ่นและสิ่งอื่น ๆ

2. หน้าที่ทางสังคม

ได้แก่ หน้าที่ส่งเสริมบำรุงรักษา การอบรม การฝึกอาชีพให้แก่ประชาชน หน้าที่ในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชน หน้าที่รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ หน้าที่ในการสงเคราะห์ผู้ประสบภัย หน้าที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำ หน้าที่ในการส่งเสริมการสาธารณสุขและหน้าที่อื่น ๆ

3. หน้าที่ทางเศรษฐกิจ

ได้แก่ หน้าที่ในการดำเนินการเพื่อยกฐานะเศรษฐกิจของบุคคลให้สูงขึ้น หน้าที่ในการดำเนินการให้เกษตรกรได้มีสิทธิ

4. หน้าที่เกี่ยวกับความมั่นคงและเอกราช

ได้แก่ หน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ หน้าที่ในการจัดให้มีกำลังทหารไว้เพียงพอแก่การรักษาความมั่นคง เอกราช และผลประโยชน์ของชาติ

5. หน้าที่ต่อสังคมนานาชาติ

ได้แก่หน้าที่ การส่งเสริมความสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศ และถือความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อกัน

หน้าที่สำคัญทั้ง 5 ประเภทของรัฐจะได้รับการปฏิบัติอย่างครบถ้วนก็คือ รัฐบาลจะต้องทำการวางระเบียบการปกครองและแบ่งหน้าที่ให้กระทรวง ทบวงและกรมต่าง ๆ รับผิดชอบ โดยแต่ละกระทรวงได้รับมอบอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาของชาติ กระทรวงกลาโหมมีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันประเทศ กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ เป็นต้น

หน้าที่ของรัฐต่อการศึกษา

หน้าที่ของรัฐต่อการศึกษาเป็นหน้าที่รับผิดชอบของรัฐบาล ในการที่จะทำให้ประชาชนภายในรัฐได้รับการศึกษาในรูปแบบใดข้อมขึ้นอยู่กับปัจจัยในด้านต่าง ๆ สำหรับการเมืองกับการศึกษาในราชอาณาจักรไทยนั้นมีความสัมพันธ์กันมาตลอดตั้งแต่อดีตสมัยถึงปัจจุบันสมัย ในอดีตนั้นศูนย์กลางของชุมชนและการเมืองมักจะอยู่ที่วัด โดยมีพระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูแต่ละชุมชนมีเอกเทศมากในการศึกษา โดยมีผู้นำทางการเมืองของท้องถิ่นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

การศึกษาไทย ได้มีการปฏิรูปอย่างจริงจังในรัฐสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 – 2453) ในรัฐสมัยของพระองค์ได้มีอิทธิพลทางการเมืองของชาติตะวันตก แม้เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้มีความพยายามที่จะปฏิรูปการศึกษา เพื่อที่จะให้ประเทศไทยพ้นจากความไร้อารยธรรม อันเป็นข้ออ้างของชาติตะวันตก การปฏิรูปการศึกษารั้งนั้นเกิดจากแรงผลักดันภายในประเทศ แต่เป็นไปได้ไม่ดีนัก เวลาต่อมาได้มีการปรับปรุงศูนย์กลางอำนาจของส่วนกลางทั้งหมด แต่ได้มีโอกาสขยายการศึกษาออกไปสู่ประชาชนมากขึ้นในทุกระดับเพื่อสร้างคนให้รับราชการ

ผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาได้มีการปฏิรูปในรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) เป็นอันมาก ผู้ศึกษาอาจสังเกตตัวอย่างได้ว่าคณะราษฎรซึ่งเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ก้าวขึ้นมามีความสามารถทางการเมือง และคณะราษฎรก็เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษามีความคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่อุดมคติที่ยกมาอ้างว่าเป็นแรงจูงใจให้คณะราษฎรทำการปฏิวัติมิได้รับผลในทางปฏิบัติ เพราะบุคคลส่วนใหญ่ในคณะราษฎรเป็นข้าราชการจึงต้องรักษาไว้ซึ่งอำนาจ

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) นั้นเป็นการเริ่มต้นการปกครองตามระบบประชาธิปไตยของไทยและเชื่อกันว่าการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยนี้สามารถนำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ประชาชนได้ และในประกาศแถลงการณ์ของคณะราษฎรฉบับที่ 1 มี 6 ประการนั้น ประการที่ 6 คือ จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร ดังนั้นหลักในการปกครองนั้นการศึกษาจึงเป็นหนึ่งใน 6 ประการที่คณะราษฎรต้องการทำนุบำรุงส่งเสริมให้แพร่หลายในหมู่ประชาชนด้วย พิจารณาเห็นว่า การปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญจะดำเนินไปได้ราบรื่นจำเป็นต้องอาศัยการศึกษา

รัฐจะต้องรับผิดชอบในการให้การศึกษาแก่ประชาชนผู้เป็น “ นาย ” ของตน เพราะการบริหารงานของรัฐประชาธิปไตยจะบรรลุผลสำเร็จสมบูรณ์สูงสุด ก็ต่อเมื่อ ประชาชนได้รับการศึกษา

ดีที่สุดและมากที่สุด และนอกจากนี้รัฐจะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่า โดยให้การศึกษาแก่เขาแบบให้เปล่าซึ่งทำให้เกิดการศึกษาภาคบังคับขึ้นในทุกประเทศ

หน้าที่สำคัญ ๆ ของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาอาจสรุปสาระได้ ดังต่อไปนี้

1. ตั้งจุดประสงค์ทางการศึกษาให้แน่นอน
2. จัดให้มีการศึกษาระดับต่างๆ
3. จัดเค้าโครงหลักสูตรและแผนการสอน
4. กำกับและควบคุมกิจกรรมทางการศึกษา
5. จัดให้มีการวิจัยและค้นคว้าทดลองทางการศึกษา
6. จัดงบประมาณรายจ่ายทางการศึกษา

หน้าที่ของการศึกษาต่อรัฐ

หน้าที่หลักประการหนึ่งของการศึกษาคือ ทำให้คนเป็นพลเมืองดีของชาติ โดยให้สอดคล้องกับระบบการปกครองของประเทศ ประเทศชาติจะได้มั่นคงและมีเสถียรภาพดีทั้งด้านเศรษฐกิจที่เลี้ยงตนเองได้ และจะต้องมีระเบียบวินัย ประเทศชาติจะได้บุคคลเช่นนี้ก็โดยวิธีการฝึกฝนอบรมประชากรอย่างมีระบบต่อเนื่องเป็นลำดับ

บทบาทของการศึกษาในการพัฒนาการเมืองการปกครอง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างกว้าง ๆ จึงขออธิบายบทบาทของการศึกษาต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองไว้ดังนี้

1. การให้ความรู้ความเข้าใจและความเชื่อเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง

ระบบการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศ จะพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงเพียงใดย่อมต้องอาศัยระบบการศึกษา คือ การให้ความรู้ความเข้าใจแก่คนในชาติอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ต้องกระทำต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องให้ประชาชนรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องกติกาของความเป็นประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การใช้สิทธิในการคัดค้าน การแสดงความคิดเห็นโดยเสรี การยอมรับในต้วบทกฎหมาย การตัดสินใจปัญหาโดยอาศัยเสียงข้างมาก ตลอดจนการให้ความคุ้มครองแก่ฝ่ายเสียงข้างน้อย เป็นต้น

2. การให้ประชาชนมีความรู้สึกจงรักภักดีและมีความผูกพันในฐานะเป็นพลเมืองดีของประเทศ หน้าที่ของการศึกษาต่อการเมืองการปกครองในด้านนี้ คือ การกระทำให้ประชาชนในชาติได้ เกิดความรู้สึกอย่างจริงจังและจริงใจในสิทธิและหน้าที่ของตน การศึกษาจะต้องกระตุ้นให้คนในชาติ รู้สึกสำนึกในบทบาทของตนที่จะต้องปฏิบัติต่อรัฐและบุคคลอื่นควบคู่ไปด้วย

3. การสร้างค่านิยมให้คนเห็นคุณค่าของระบบกลุ่ม

ในทางการเมืองการปกครอง ระบบกลุ่มหรือพรรคการเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะ กลุ่มหรือพรรคการเมืองมีพลังในการต่อรองและรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของส่วนรวม การศึกษาจึงควรสร้างค่านิยมให้คนเห็นความสำคัญของการทำงานเป็นกลุ่ม มีความซื่อสัตย์และรักษาอุดมการณ์ของกลุ่ม และนอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในองค์การที่มีการรวมตัวกัน เป็นกลุ่มในสังคม

4. การพัฒนาคุณภาพและคุณสมบัติเฉพาะบุคคล

บทบาทของการศึกษาที่มีต่อการเมืองการปกครองที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การพัฒนาคุณภาพและคุณสมบัติเฉพาะบุคคลให้แก่คนในชาติ มีความซื่อสัตย์ รู้จักเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม เป็นคนมีเหตุมีผลดี ไม่หลงงมงายในอำิสสินจ้างรางวัลหรือเชื่อในคำบอกเล่ากล่าวอ้างจากใครง่าย ๆ เหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งถ้าหากคนในชาติส่วนใหญ่มีคุณสมบัติและคุณภาพดีแล้ว การพัฒนาบ้านเมืองในทางใด ๆ ย่อมทำได้สะดวกและบังเกิดผลดี

การศึกษากับการพัฒนาการเมือง

อดัม เคอร์ล (Adam Curle) ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมกับการศึกษาในประเทศต่าง ๆ โดยเขาได้แบ่งประเภทระบบการเมืองและสังคม (Sociopolitical system) ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ระบบการเมืองแบบที่มีการแข่งขันกัน และมีความเสมอภาคในสังคม (Competitive egalitarian system) ซึ่งหมายถึง สังคมแบบเปิด สมาชิกทุกคนมีโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งการเมือง มีสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองอย่างเต็มที่ และมีความเสมอภาคทั้งในแง่กฎหมาย เศรษฐกิจและสังคม ไม่มีความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นอย่างชัดเจน สมาชิกสังคมทุกคนมีโอกาสเลื่อนฐานะทางสังคมได้เท่ากัน อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา

2. ระบบการเมืองแบบมีการแข่งขัน แต่ระบบสังคมไม่เสมอภาค (Competitive Non-Egalitarian System) ระบบการเมืองของสังคมแบบนี้เหมือนแบบแรก แต่สมาชิกมีความเหลื่อมล้ำ